

ANATOL EREMIA – „STRĂJER” AL TOPONIMIEI

<https://doi.org/10.52673/18570461.21.2-61.11>
CZU:811.135.1'373.21(478)(092)

Doctor habilitat în filologie, conferențiar universitar **Aurelia HANGANU**

E-mail: aureliahanganu@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5516-8922>

Universitatea de Stat din Moldova

ANATOL EREMIA – A “GUARDIAN” OF TOPONYMY

Summary. This year, 2021, on July 3, the researcher Anatol Eremia turns 90 years old. He is the personality who remained faithful during his entire scientific career to the Institute of Romanian Philology “Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, in its various forms of existence so far. He dedicated his life to onomastics research, demonstrating a special predilection for the phenomena of toponymy. Evolving in his career at all levels of the academic hierarchy, from laboratory in the field of Onomastics to scientific coordinator and scientific consultant, he managed to gather scientific information and make relevant analyzes by publishing 25 monographs, dictionaries, guides and 465 scientific articles and popularization of science. Among the most famous works signed by Anatol Eremia are: *Names of localities. Toponymy study*, 1970; *The secrets of geographical names*, 1986; *The unity of the Romanian onomastic patrimony*, 2001; *Cahul in time and space*, 2007; *Chisinau. History and current affairs*, 2012; *The Romanian toponymic treasure. Republic of Moldova. Cantemir area*, 2016; *Leova. Localities, people, traditions*, 2018 etc. His contribution is not limited to actual research or training of qualified staff in the field. He has had and continues to work in several commissions, councils, editorial boards dealing with issues of onomastics (toponymy, anthroponymy): UN Expert Group for Standardization of Geographical Names of International Circulation, Scientific Council of the Institute of Romanian Philology, Interdepartmental Commission for Study the state and development of the Romanian language, the Republican Commission for the regulation and protection of national onomastics, the Commission for the regulation of urbanism of Chisinau, the Editorial Board of the dedicated journal. Anatol Eremia is a patrimonial personality for onomastic and toponymic research, who became, in time, a “guardian” of toponymy, as he had once been a “guardian” in the Romanian school of Cahul.

Keywords: Anatol Eremia, toponymic research, national onomastics, history of philology.

Rezumat. În acest an, 2021, la 3 iulie cercetătorul Anatol Eremia împlinește 90 de ani de la naștere. Este personalitatea care a rămas fidelă pe parcursul întregii sale cariere științifice Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, în variatele-i forme de existență de până acum. Și-a dedicat viața cercetărilor de onomastică, demonstrând o predilecție aparte pentru fenomenele toponimiei. Evoluând în carieră pe toate treptele de ierarhie academică, de la laborant în cadrul sectorului de Limbă română contemporană și până la cercetător științific coordonator și consultant științific, a reușit să adune informații științifice și să facă analize pertinente publicând 25 de monografii, dicționare, ghiduri și 465 de articole științifice și de popularizare a științei. Printre cele mai cunoscute lucrări semnate de Anatol Eremia se numără: *Nume de localități. Studiu de toponimie*, 1970; *Tainele numelor geografice*, 1986; *Unitatea patrimoniului onomastic românesc*, 2001; *Cahulul în timp și spațiu*, 2007; *Chișinău. Istorie și actualitate*, 2012; *Tezaurul toponimic românesc. Republica Moldova. Arealul Cantemir*, 2016; *Leova. Localități, oameni, tradiții*, 2018 etc. Contribuția sa nu se limitează la cercetări propriu-zise sau formări de cadre calificate pentru domeniu. A avut și continuă activitatea în cadrul mai multor comisii, consilii, colegii redacționale care vizează probleme de onomastică (toponimie, antroponimie): Grupul de experți ONU pentru standardizarea denumirilor geografice de circulație internațională, Consiliul științific al Institutului de Filologie Română, Comisia interdepartamentală pentru studierea stării și dezvoltării limbii române, Comisia republicană pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale, Comisia pentru reglementarea urbonimiei municipiului Chișinău, Colegiul de redacție al revistelor de profil. Este o personalitate de patrimoniu pentru cercetarea onomastică și toponimică, devenită, în timp, „străjer” al toponimiei, așa cum odată fusese „străjer” în școala românească a Cahulului natal.

Cuvinte-cheie: Anatol Eremia, cercetare toponimică, onomastică națională, istorie a filologiei.

Doctor habilitat în filologie
Anatol EREMIA

Într-un cuvânt omagial la adresa lui Anatol Eremia ilustrul lingvist Nicolae Corlăteanu spunea: „Toate pe lume au un nume” [1, p. 5]. Anatol Eremia, părintele onomasticii și toponimiei basarabene, și-a format numele din alte vremuri, cu viziuni și păreri diferite de cele considerate astăzi noi, moderne, pragmatice, așa cum recunoaște într-un interviu oferit recent [2, pp. 130-150].

S-a născut la Cahul, la 3 iulie 1931, într-o familie de intelectuali: tatăl, Ilie Eremia, învățător la o școală primară din oraș, mama, Irina Eremia, educatoare la o instituție preșcolară de învățământ. Părinții și bunicii au avut rolul primordial în formarea și educația lui, cultivându-i calitățile morale moștenite din străbuni: omenia, cinstea, modestia, speranța, credința, care i-au fost mereu călăuzitoare. Mai aproape a fost bunicul după tată, Ion Eremia, care se trăgea dintr-o familie de răzeși originară dintr-o comună din județul Galați. Străbunicul Nicolae Eremia, în 1864, a fost împroprietărit pe moșia satului Frumoasa în urma reformei agrare îndeplinită de Alexandru Ioan Cuza. În 1835, tocmai luase ființă pe baza satului Frumoasa orașul Cahul de astăzi. Noul oraș trebuia populat cu oameni gospodari și de nădejde, astfel că Nicolae Eremia s-a învrednicit atunci de vreo zece desetine de pământ și de un lot pentru casă de 20 de ari, chiar în zona centrală a orașului. Pe acest lot Ion Eremia și-a construit o casă, care s-a păstrat până astăzi. De la bunelul Ion copilul Anatol Eremia a deprins și unele îndeletniciri gospodărești. Tatăl său, Ilie Eremia, absolvise Colegiul real din Galați, dar la „sovietici” a făcut și Școala Pedagogică din Cahul. Era stâlpul familiei și învățătorul particular al copilului său. Așa cum menționează Anatol Eremia, toate cele întreprinse și realizate pe parcursul vieții se datorează sfatului și îndemnului tatălui său. La vârsta de 5-6 ani știa să citească și să opereze matematic cu cifre mari. Era abonat la câteva reviste: „Universul Copiilor”, „Avântul”, „Deșteptarea”. Avea tatăl o bibliotecă bogată: cărți științifice, dicționare, reviste. Unele dintre cărțile editate prin anii '20-'30 ai secolului trecut s-au păstrat și în biblioteca actuală a savantului Eremia. Pe Eminescu l-a cunoscut mai întâi prin poeziile sale cântate. Le cântau părinții și prietenii familiei la tot felul de întâlniri și petreceri. A fost bine și frumos, dar până la un timp, pentru că asupra oamenilor aveau să se abată vremuri grele, de nevoi și încercări dramatice.

Își începuse studiile în școala românească. În vara anului 1944, Anatol Eremia absolvise deja școala primară de patru clase din Cahul. O avuse în calitate de primă profesoară pe Elena Câmpeanu, „un ideal de pedagog, un om cu suflet plin de mare grijă și dragoste pentru copii” [2, p. 131]. Copiii aveau parte de o

clădire a școlii nu prea mare, dar bine îngrijită, cu mobilier școlar care părea totdeauna suficient. Activitățile extracurriculare erau multe și variate. Elevul Anatol Eremia alese să fie străjer, membru al unei organizații educațional-culturale școlărești. Purta uniformă de străjer, inclusiv o beretă albă. De atunci i se trage atașamentul pentru beretă de care nu se desparte până astăzi.

Printre colegii și prietenii din copilărie l-a avut Jenică, Eugen Grebennikov (ulterior fizician astronom, academician, savant de talie europeană). În anii 1946-1947, pe vremea foametei, plecau împreună în câmp pentru a aduna ceea ce mai rămase în urma culesului: mere, prune, pere, ba și măceșe, porumbele, uneori și rădăcini de varză, pe care, după ce le preparau ca bune de mâncat, le ofereau celor mai nevoiași, mulți dintre ei – copii veniți de prin orfelinate.

La vremea copilăriei sale, spune dl Eremia, Cahulul se considera unul din principalele centre economice și culturale din sudul Basarabiei. Orașul dispunea de întreprinderi agrare și agroindustriale: fabrici de lactate și panificație, mori și olănițe cu motor, ateliere de croitorie și cojocărie, lemnării, dogării, olării, cărămidării. În prăvăliile și dughenele din oraș puteai să cumperi de toate, de la portocale și lămâi până la stufe scumpe din Anglia și Olanda. Cafenele și ceainăriile se aflau pe fiecare stradă. Funcționau trei licee, două de băieți și unul de fete, mai erau colegii, școli medii și primare. Orașul avea teatrul său, două cinematografe, bibliotecă publică, circ ambulant. Străzile erau pavate cu piatră de granit, trotuarele cimentate sau lemnite cu bârne și scânduri de stejar, ca pe vremuri la Iași. Se vindeau în chioșcuri ziare și reviste: „Lumea”, „Universul”, „Curentul”, „Timpul”, „Dimineața”. În aproape toate cartierele duminica se organizau hore, vestitele hore de la sud. Peste tot se vorbea românește, românește vorbeau și rușii, ucrainenii, bulgarii, găgăuzii, evreii, armenii, grecii. Toți făceau școală românească, învățau și în centrele universitare din țară. Domina o apropiere și înțelegere între oameni, o vădită tendință spre încadrarea conlocuitorilor de diferite etnii într-o societate comună de limbă și cultură românească.

A absolvit Școala medie nr. 2 din Cahul (foto 1), având predilecții pentru disciplinele de limbă, literatură și istorie, dar și cu succese în științele matematice. Fiind elev în clasele a IX-a și a X-a, avea deja publicate în ziare și reviste câteva scrieri în proză, iar la examenele de absolvire obținuse cele mai bune note la matematici. Aceasta mai ales că, în acel an de absolvire, 1952, elevii școlii au fost examinați de cunoscutul matematician din republică, autor de manuale și studii didactice Constantin Spătaru. Viitoarea profesie i-a fost determinată totuși de științele umanistice.

Foto 1. Școala medie din Cahul, promoția 1952. Anatol Eremia, în ultimul rând, al doilea din dreapta.

În clasele superioare din școala medie i-a avut ca profesori pe cei de formație veche, cu studii românești și europene: Tamara Prororenzo, geograf; Anastasia Almazova (dintr-o familie de armeni Almazean), chimistă; Nicolae Haginedov, biolog; Sergiu Suicimez, fizician; Leonid Șeptițchi, lingvist și literat. Pedagogul și scriitorul Leonid Șeptițchi a stat la temelia formării sale ca cetățean și om de profesie. Îl atrase pe tânărul Anatol Eremia în activitățile culturale școlare și extrașcolare: împreună redactau gazeta de perete, au inițiat și editat almanahul școlii „Lumina”, participau la montarea unor piese de teatru pentru copii și adulți. Adesea își însoțea dascălul în deplasările lui prin sate, în căutarea unor teme și tipare de personaje literare, participa la convorbirile profesorului său cu diferiți oameni de la țară: plugari, pescari, pădurari, mocani de pe la stâne. Odată Leonid Șeptițchi îi zise: „Ai face bine să-ți notez într-un caietel cuvintele rostite de vorbitori, mai ales cele necunoscute și rar folosite” [2, p. 135]. Așa au apărut primele caiete cu însemnări de nume de locuri, care mai târziu s-au transformat în texte de anchete toponimice și antroponimice.

Ocupația Basarabiei de trupele sovietice, în 1940 și în 1944 i-a rămas în memorie: „În ziua de 28 iunie 1940, trebuia să ne ducem cu mama la cules vișine în grădina unui vecin, în afara orașului. Dimineața, când să ne pornim, ne pomenisem cu zgomote de motoare și cu rafale de împușcături în stradă. „Vin rușii, vin rușii!” – strigau trecătorii. Forfotă mare era în oraș. Pe toate străzile năvăliseră tancurile și mașinile blindate rusești. Se auzeau strigăte de urale și muzică de fanfară militară. Noi, eu și prietenul meu Jenică, vrând să urmărim mai bine cele ce se întâmplau pe strada, ne-am urcat într-un agud mare din ograda noastră, stând cățarați pe o creangă ce spânzura chiar deasupra trotuarului. Pe sub noi treceau în marș convoaie de soldați ruși, purtând la șold săbii și arme la umăr. La

un moment dat, dintr-o pornire lăuntrică de revoltă, se vede, începurăm să cântăm. Ce? Ce știam noi mai bine atunci – *Trăiască regele!* [...] Curând tatăl meu a fost arestat și pus la închisoare, fiind învinuit de colaborare cu autoritățile române. El, un învățător de clasele primare? Motivul însă a fost altul, avea școală românească și activa într-o instituție a Statului Român” [2, p. 136].

A urmat al II-lea Război Mondial care a zdruncinat viața tuturor. Din primele zile, sub bombardamente, familia Eremia, împreună cu alți consăteni s-au refugiat în păduri, departe de oraș. Fiecare familie își făcuse câte o colibă din crengi și vreascuri, acoperite cu iarbă și frunze. Găteau mâncarea la cotloane improvizate, iar în loc de pâine coceau lipii, turte nedospite pe niște table. Așa au rezistat câteva săptămâni, până s-a îndepărtat frontul spre răsărit. Nici timpurile care au urmat nu au fost mai ușoare. După lipsurile și pierderile războiului Anatol Eremia a fost martor și trăitor al momentelor de tristă amintire pe care i le-a lăsat în conștiința de adolescent seceta din 1946, foametea, dar și genocidul declanșat de regimul stalinist sovietic ce a răpus viețile a mii și mii de basarabeni. Își amintește cu durere despre cele trăite la cei 15 ani impliniți în 1946 și despre faptul că executorii care le-au luat și ultimul grăunte erau bine instruiți: „Toate erau organizate de conducerea republicii și raionului. Niște tineri activiști veneau prin sate cu două mașini. Într-o mașină, într-un camion era un taraf de muzicanți, celălalt era gol. Și cât se făcea controlul prin gospodărie și până încărcau ce găseau, cânta muzica la poartă. A pornit atunci o zicală: dacă cineva spunea ceva ce nu se potrivea regimului, contra statului, îi spuneau: *Mă, ia seama să nu-ți cânte muzica la poartă!*” [2, p. 137].

A trăit și anii când autoritățile sovietice au continuat cu deportări, prigoniri, arestări, condamnări la închisoare și executări prin lagăre și temnițe. Anul 1949, ziua de 6 iulie s-a întipărit ca o urmă de sigiliu ars. Tatăl, Ilie Eremia, se întoarse seara târziu din raion, de la o consfătuire a învățătorilor. Era nespus de mâhnit și îngrijorat. Auzise că în acea noapte vor fi ridicați și duși în Siberia mai mulți săteni din Cuciurgoaia, inclusiv familiile de gospodari Burlacu, Bejenaru, Pletosu și alții. Ne mărturisește: „Nebănuț și nevăzut la moment, auzii câte ceva din cele spuse de tatăl meu, precum și vestea referitoare la familia Burlacu. Moș Ghiță Burlacu avea feciori și fiice cu care mă aveam de bine, prieteneam de multă vreme. M-am furișat ieșind din casă și așa, în toiul nopții, am ținut o fugă până în celălalt capăt al satului, până la casa lui moș Ghiță. La strigătele și bătăile mele în poartă ieși moș Ghiță. Printre cuvintele rostite în spaimă, îi spusese cele aflate: „Moș Ghiță, plecați de acasă, în noaptea

Foto 2. Student la Facultatea de Filologie, USM (1954).

asta o să fiți ridicați și duși în Siberia”. Bietul om, calm, liniștit de felul său, îmi zise: «Mai băiete, ce umbli noaptea prin sat, du-te acasă și vezi-ți de treabă. Ce, am furat sau am bătut pe cineva, de ce să mă ridice?» Plecat am fost, dar bătrânul a făcut ceea ce a trebuit să facă. Noaptea cum era, i-a sculat pe cei trei copii din casă, pe Colea, Catinca și Tudorița, și i-a trimis la niște rude în alt sat. Dimineața mă trezii la niște împușcături de armă, lătrau câinii de prin mahalale, pe ulițe boceau femeile, strigau speriați copii. Ducându-mă în sat, drept la ograda lui Moș Ghiță văzui un camion încărcat cu cei osândiți de soartă: Moș Ghiță și mulți dintre cei prevăzuți în dispozițiile draconicilor. Duși au fost și nu s-a mai auzi de ei ani de zile. Moș Ghiță, om sănătos și puternic, a rezistat la toate grozăviile și, în 1953, s-a întors totuși acasă. M-a întâlnit odată pe stradă și, plângând, m-a îmbrățișat, zicându-mi: «Dragul meu băiat, îți mulțumesc pentru tot ce ai făcut atunci de mi-ai salvat copii și astăzi am pe lângă mine să trăiesc și să-mi port bătrânețile. Să-ți dea Domnul sănătate și tot binele pe care îl meriți!» Nu auzisem niciodată până atunci asemenea cuvinte de mulțumire adresate mie. Sincer recunosc.” [2, p. 138].

Și-a continuat studiile superioare la Universitatea de Stat din Chișinău, Facultatea de Filologie, fiind înmatriculat în anul 1952 (foto 2). Ca student, simțea povara cursurilor obligatorii impuse: istoria Uniunii Sovietice, economia politică a socialismului. Cursurile de bază la care ținea erau cele de profil filologic. Chiar dacă nu erau manuale, succesele studenților de atunci depindeau de nivelul de pregătire în școala medie și de interesul și străduința fiecăruia în parte. Profesorii la disciplinele de profil erau excepționali: Nicolae Corlăteanu, Vasile Coroban, Ion Osadenco.

Anatol Eremia venise la Universitate cu câteva dintre caietele în care însemnase istoriile și fenome-

nele de limbă adunate prin sate: liste de nume de locuri și nume de persoane, unele încercări de explicații etimologice. Le-a arătat profesorului său, lingvistul Nicolae Corlăteanu, care le-a apreciat și l-a îndemnat să continue investigațiile în acest domeniu. În anul doi de studii, printre temele propuse ca lucrări anuale figura deja și *Toponimia, noțiuni generale*. A ales această temă, folosind în anii următori ca material concret toponimia din sudul Basarabiei.

La cercurile de lingvistică de la facultate, conduse de tinerii lectori Anatol Ciobanu și Vitalie Marin, participa în fiecare an cu rapoarte și comunicări pe această temă. A luat parte și a obținut diplome și premii la concursuri studențești republicane și unionale. Către sfârșitul studiilor venise deja cu un studiu încheiat, care i-a servit și ca lucrare de licență, ulterior acesta fiind parțial publicat într-o culegere de lucrări științifice ale studenților de la universitățile din republică. În baza acestui studiu și a rezultatelor obținute la examenele de absolvire, în 1957, Anatol Eremia a fost repartizat ca tânăr specialist la Institutul de Limbă, Literatură și Istorie al Academiei de Științe (pe atunci Filială a Academiei de Științe a URSS). Aici din primul an de lucru i s-a propus să participe la concursul pentru studii de doctorat (atunci aspirantură). Teza pe tema „Cercetări în domeniul toponimiei contemporane moldovenești”, una de pionierat, avându-l în calitate de conducător științific pe N. Corlăteanu, o susține în 1967 (foto 3).

Timp de 35 de ani a efectuat cercetări onomastice de teren aproape în toate localitățile din republică (foto 4), precum și în zeci de sate cu populație românească din regiunile limitrofe din Ucraina (Odesa, Vinnița, Cernăuți). A colectat în acest fel un imens material onomastic, pe baza căruia, cu ajutorul colegilor de sector, a creat cele două tezaure din cadrul Institutului: *Fișierul toponimic general* și *Cartoteca terminologiei entopice românești*. Aceste comori au servit la elaborarea și editarea lucrărilor de amploare și de stringentă necesitate pentru dezvoltarea continuă a științei onomastice în republică. Repertoriul volumelor de cărți editate și al studiilor și articolelor publicate sunt incluse astăzi în prestigioasele ediții bibliografice din țară și de peste hotare. Astfel a fost realizată o muncă colosală de reglementare și ocrotire a onomasticii naționale, satele și orașele noastre redobândind numele lor autentice, originale, formele lor de scriere corectă, în corespundere cu normele ortografice și tradițiile onomastice românești. În 2004, susține teza de doctor habilitat „Toponimia Republicii Moldova: studiu etimologic, lexical-semantic și derivațional; principii de reglementare”.

Anatol Eremia a fost și unul dintre conducătorii memorabili ai Institutului de Lingvistică, director

Foto 3. Nicolae Corlăteanu și Anatol Eremia – profesorul și elevul (1968).

adjunct, în anii 1980–1988 (foto 5). A ajuns în această funcție tot datorită pasiunii și interesului față de domeniul cercetării, dar și pentru că a fost înzestrat cu o mare forță de muncă, la vreme orientat și susținut în preocupările sale de oameni buni și competenți, pe de altă parte fiind și sănătos, în plină putere fizică.

I-a avut drept colegi pe Silviu Berejan, Gheorghe Bogaci, Vasile Soloviov, Grigore Botezatu, Ruben Udler, Vasile Melnic, Anton Borș, Vasile Pavel, Marc Gabinschi, Albina Dumbrăveanu, Ana Bantș, Mihai Dolgan, Ion Ețco, Ion Bărbuță, Tudor Cotelnic. Cu ajutorul lor a urcat scările devenirii ca specialist, aflându-se în postură de simplu cercetător și în funcție de șef de sector, precum și de director adjunct al institutului. A ținut piept la toate dificultățile inerente unei funcții administrative de atunci: controalele exagerate din partea forurilor de conducere, de stat și de partid, numeroasele „dări de seamă”, lunare, trimestriale, anuale, pe care trebuia să le prezinte aceluiași foruri, reducerile de cadre la sfârșit de fiecare an, „perestroika” din anii '80 și reformele din perioada de tranziție, care nu s-au încununat cu nimic constructiv pentru știință, după cum consideră jubiliarul.

De la cercetătorii Institutului se cereau lucrări științifice fundamentale: monografii, dicționare, manuale. Își amintește de reproșurile din partea superiorilor pentru că nu editase la timp *Istoria literaturii moldovenești*. Supărați pe direcție erau colegii și pentru faptul că trebuiau să meargă la munci agricole în kolhozuri, că erau obligați să participe cu toții la demonstrații și manifestări oficiale, de 1 mai, de 7 noiembrie. Pentru neexecutarea dispozițiilor impuse de sus, s-a ales cu două muștrări aspre. Nu era privilegiat în niciun fel. A primit mulți ani aceleași salarii: de laborant – 89 de ruble, de colaborator științific – 120 de ruble. Locuia împreună cu familia în satul Buiucanii Vechi, într-o mahala din marginea satului, unde închiriau o locuință modestă.

Foto 4. O anchetă toponimică de teren (1970).

Spre Buiucani și Durlești circula doar un mic autobus și acela „...hodorogit. Îmi sună în urechi și acum vocea conductoarei, anunțând stațiile: *Bolișoi Dom, Kazarma, Pocita, Magazin*. Duceam pe jos copilul la singura grădiniță „moldovenească” din oraș, tocmai la Skuleanka (azi Bariera Sculeni). La o locuință de stat mi-a ajuns rândul tocmai în 1964, după 13 ani de trai cu chirie, și aceasta într-un cămin, unde, de altfel, locuiesc și acum. Așa au fost timpurile, cam așa sunt și astăzi” [2, p. 142].

Printre activitățile pe care le avea de realizat institutul, exista și o obligație de a aduce argumente în favoarea „limbii moldovenești”. Lingviștii noștri au fost foarte inventivi în a ocoli acele deziderate ale partidului, dar au fost mulți și cei care n-au rezistat și au părăsit Institutul. Lingviștii de forță și-au continuat cercetările în modul obișnuit tradițional, cu toate că foloseau convenționalul termen glotonimic „limba moldovenească”. În această privință s-au înțeles perfect cu lingviștii din România. Astfel a fost introdus în scriere grafemul *ж* (cu semnul diacritic respectiv), pentru *ge* și *gi*, au fost efectuate modificările ortografice corespunzătoare, în dicționare se includeau tot mai multe neologisme și termeni științifici consacrați.

Treptat, „fără tam-tamuri”, au fost pregătite toate cele necesare pentru adoptarea multasteptatelor hotărâri și decizii din 1989. Legiferarea limbii române ca limbă oficială, de stat, și revenirea la alfabetul latin a fost cel mai important eveniment care l-a prins în funcția sa de director adjunct pe Anatol Eremia, pentru el aceasta fiind și o perioadă de mare responsabilitate. Întreg colectivul științific se angajase în diferitele activități civice și de specialitate. Anatol Eremia însuși fusese inclus în componența *Comisiei interdepartamentale pentru studierea stării și dezvoltării limbii moldovenești*. I s-au încredințat subiectele problematice referitoare la onomastica și terminologia științifică. După câteva săptămâni de cercetare și

sintetizare a observațiilor despre situația lingvistică în domeniu a întocmit referatul intitulat „Reglementarea onomasticii naționale și introducerea în uzul practic a terminologiei științifice”. În decembrie 1988, în cadrul unei Sesiuni speciale a Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM, au fost puse în discuție cele trei referate de bază: Silviu Berejan – despre unitatea limbii vorbite în spațiile românești; Anatol Ciobanu și Ion Dumeniuc – despre revenirea la alfabetul latin; Anatol Eremia – despre necesitatea reglementării onomasticii naționale și introducerea în uzul practic a terminologiei științifice. Dezbaterile aprinse și în contradictoriu asupra referatelor au durat câteva zile. Neașteptate au fost rezultatele discuțiilor și hotărârile Sesiunii. A învins adevărul istoric. În următoarele două-trei zile au fost publicate și difuzate pe larg referatele și proiectele de hotărâri. Practic imediat a intrat în circulație propunerea lui Anatol Eremia referitoare la formulele de adresare, cu termenii *domnul* și *doamna*.

La 31 august 1989, în contextul mișcării de renaștere națională și sub impulsul Marii Adunări Naționale din 27 august 1989, a fost legiferată limba română ca limbă oficială și adoptată trecerea la alfabetul latin. Institutului de Filologie i-au revenit atunci activități și lucrări de mare importanță și responsabilitate: revizuirea normelor ortografice conform noilor principii, elaborarea și editarea unor lucrări de implementare a legii și a hotărârilor adoptate, informarea publicului asupra modificărilor și schimbărilor intervenite. Personal s-a încadrat în munca de restabilire a fondului onomastic național, a continuat cercetările de teren, a publicat câteva ghiduri normative și broșuri de popularizare a științei onomastice.

Își continuă și astăzi activitatea de membru al două comisii de onomastică: *Comisia republicană pentru reglementarea și ocrotirea onomasticii naționale* și *Comisia municipală pentru reglementare denumirilor urbane din Chișinău*. În prima comisie activează din anul 1968. Recunoaște că în primii ani, în plan de reglementare, a reușit să realizeze foarte puține, prea mare era opoziționismul politic. Procesul de restabilire și reglementare a fondului onomastic național a luat amploare după adoptarea legii privind limba română ca limbă oficială. Progrese și mai mari au fost obținute în ultimele două-trei decenii, când s-au definitivat în plan pozitiv sarcinile comisiei, acestea constând în promovarea unor politici unice în standardizarea toponimiei și antroponimiei românești, implementarea normelor de scriere și transcriere a numelor proprii de persoane și geografice, asigurarea autorităților publice cu propuneri și recomandări utile privind perfectarea în plan onomastic a actelor de stare civilă. Prin a doua comisie au fost oficializate noile principii de denominare a obiectivelor urbane, normele ortografice de scriere a denumirilor de străzi, bulevarde, piețe și alte unități urbane. Prin actuala nomenclatură topică urbană Chișinăul și-a înnoit aspectul stradal, a devenit și în această privință un oraș european.

A editat cca 500 de lucrări: 30 de cărți și 465 de studii și articole științifice și articole de popularizare a științei. Consideră că numărul mare de articole i-a fost dictat de utilizatorii limbii: proveniența denumirii satelor și orașelor, originea prenumelui sau a numelui propriu de familie îl interesează mai pe fiecare. De aici și interesul editorilor și al redacțiilor de periodice de

Foto 5. Colaboratorii Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a Moldovei (1982).

a publica asemenea materiale. Ce-i drept, unele cărți au fost reeditate, unele articole au fost preluate dintr-o publicație în alta. În momentele grele a contribuit personal cu mijloace financiare la apariția cărților. Asta o știe el și familia lui, pentru că rupea din bugetul comun. Numărul tipăriturilor s-a mărit și pe baza textelor de emisiuni la radio și televiziune. Acestea au fost destul de multe, pentru că decenii la rând a susținut emisiuni permanente: „În lumea cuvintelor”, „Cultivarea limbii”, „Onomastica și normele limbii”, „Orașele și satele Moldovei”, „Străzile Chișinăului”.

În anii 1990–2000 se stabiliseră strânse legături de prietenie și colaborare între filologii de pe ambele maluri ale Prutului. În cadrul unei Convenții de colaborare între Institutul de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „A. Philippide” din Iași și Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, acestea având ca proiect comun de cercetare „Tezaurul toponimic românesc. Moldova”, onomasticienii din Chișinău, din Iași și din Galați au efectuat în comun cercetări de teren în raioanele din Republica Moldova (Cahul, Hâncești, Nisporeni) și în județele din România (Iași, Suceava, Galați). Scopul cercetărilor a fost colectarea unor categorii de nume topice și studierea lor în cadrul sistemului toponimic general românesc. Așa a colaborat la unele ediții de carte și la revistele de specialitate, a participat la lucrările conferințelor și simpozioanelor științifice naționale și internaționale. Conform planului de colaborare, în 2006, a fost elaborat și editat la Chișinău *Dicționarul explicativ și etimologic de termeni geografici* de Anatol Eremia.

La Universitatea de Stat din Moldova a predat două cursuri speciale: „Derivatologia” și „Toponimia”. Ambele cursuri treziseră interesul studenților pentru că aduceau noi informații despre tipurile și modelele de formare a cuvintelor, despre proveniența numelor de locuri și localități. Unii dintre discipoli i-au urmat calea, au îndrăgit domeniul și au susținut teze de doctor în filologie: Albina Dumbrăveanu, Magdalena Lungu, Viorica Răileanu. Îi pare rău de regretatul Vlad Pohilă, care n-a reușit să-și susțină teza, de Stanislav Vieru, Elena Ursu, Lilia Stratu, Ion Pânzaru și alții, care au fost nevoiți să se angajeze în alte instituții sau, în genere, să plece peste hotare în căutarea condițiilor mai bune de trai.

Anatol Eremia consideră că mai are să realizeze multe și chiar foarte multe: „Ar trebui să avem fiecare nu o viață de om, dar câteva pentru a reuși să le facem pe toate. Îmi pare rău că vor rămâne neexplorate multe din domeniile onomasticii: hidronimia majoră și minoră, microtoponimia în general, toponimia atestată în documente istorice și în lucrările cartografice vechi, în materialele de arhivă. Intenționăm

să întocmim și să edităm câteva dicționare normative de toponimie și antroponimie, să elaborăm o lege a numelor proprii pentru a consolida statutul lor de unități onimice și de documente autentice de limbă și istorie națională” [2, p. 148]. Mai ales că direcțiile de cercetare sunt bine trasate, temele sunt cunoscute și toate necesare: „Avem nevoie de cercetări serioase și aprofundate pentru a elabora lucrări noi, de nivel european, lucrări care vor consolida statutul limbii române în condițiile noastre de astăzi. De prim ordin ar fi studiile de istoria limbii, sociolingvistică, cultivarea vorbirii și, desigur, de onomastică. Trebuie să ne pătrundem de înțelegerea că buna funcționare a limbii române oficiale depinde de fiecare din noi, în sensul că trebuie să o învățăm permanent și să o vorbim corect. Noi trebuie să oferim alogenilor posibilitatea însușirii limbii de stat și tot noi, pe de altă parte, să le creăm situații care cer utilizarea inevitabilă a limbii oficiale. Actualul efectiv de cercetători e puternic și în stare să realizeze lucrări serioase în plan teoretic și aplicativ-practic” [2, p. 148].

Anatol Eremia își păstrează convingerea că a sta la straja limbii române e un act de demnitate, o datorie sfântă față de neam și țară. Aceeași atitudine și aplecare o păstrează pentru domeniul de cercetare lingvistică al cărui străjer și ostaș fidel rămâne de-a lungul întregii sale cariere filologice – onomastica, aceasta fiind, după cum menționa acad. Nicolae Corlăteanu, un domeniu deosebit de important și necesar pentru studierea și cunoașterea limbii, istoriei și culturii naționale [1, p. 6].

Anatol Eremia este exemplul viu al categoriei de personalități care își hrănește spiritul din studii și îi hrănește și pe alții, parafrazându-l pe Cicero. La jubileul de 90 de ani îi urăm de sănătate, într-o perioadă pandemică ce va rămâne în memoriile noastre drept una a privării de comunicare „vie”. Mulți ani luminați de bucurii și realizări, de gânduri bune ale tuturor celor care vă cunosc opera și rămân fideli cuvântului matern rostit sau scris!

BIBLIOGRAFIE

1. Corlăteanu N. Cuvânt înainte (2005). În: Anatol Eremia, Studii de Sociolingvistică și onomastică. Chișinău: s.n., 2016 (Elan Poligraf), 284 p.
2. Anatol Eremia: „Tot ce am adunat de la oameni trebuia să întorc din nou la oameni”. În: Oameni ai cuvântului. Red. resp. Aurelia Hanganu, Chișinău 2020. [on-line] <https://zenodo.org/record/4916844> (vizitat la 04.06.2021).

NOTĂ. Studiul este realizat în cadrul proiectului 20.80009.16.06.19.A „Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mi-topoeticii”.